

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ФОКУС**

УДК 378.09:3

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.353909>

Олена Купенко, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9131-5179>

Людмила Теліженко, доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4558-513X>

Світлана Півень, кандидат ветеринарних наук, доцент,
старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9085-8750>

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ФОКУС**

У статті обґрунтовано застосування трансдисциплінарної методології Басараба Ніколеску у формуванні професійної спрямованості студентів соціономічних спеціальностей. Визначено роль наративу (власного, професійного, художнього) як інструменту самопроектування та розкриття цілісності особистості. Представлено технологію конкурсу “Соціальний О.С.К.А.Р. СумДУ”. Доведено, що трансдисциплінарний фокус індивідуалізує процеси професійної освіти та сприяє навчанню майбутніх професіоналів сприймати іншу людину в цілісності та багатогранності її життєвої історії.

Ключові слова: професійна освіта; професійна спрямованість; соціономічні спеціальності; трансдисциплінарність; рівні реальності; цілісність; складність; наратив.

Лім. 14.

Olena Kupenko, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the Psychology, Political Science and
Socio-Cultural Technologies Department, Sumy State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9131-5179>
Liudmyla Telizhenko, Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor of the Psychology, Political Science and
Socio-Cultural Technologies Department, Sumy State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4558-513X>
Svitlana Piven, Ph.D. (Veterinary Science), Associate Professor,
Senior Lecturer of the Psychology, Political Science and
Socio-Cultural Technologies Department, Sumy State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9085-8750>

**FORMATION OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF STUDENTS OF SOCIONOMIC
SPECIALTIES: TRANSDISCIPLINARY FOCUS**

The article explores the current problem of forming the professional orientation of students of socionomic specialties in the context of the challenges of the modern, turbulent world. The authors emphasize that in the era of migration freedoms and forced displacement, total digitization and the rapid development of artificial intelligence, traditional disciplinary training of specialists becomes insufficient. The issues of self-determination of the individual (“Who am I?”) and attitude towards the other come to the fore, which requires a deep rethinking of the methodology of professional education.

The focus of the article is based on the application of B. Nicolescu’s transdisciplinary methodology, in particular on three key provisions: Levels of Reality (biological, psychic, socio-historical, spiritual), Logic of the Included Middle and the concept of Complexity. Such a focus allows us to overcome the rigid disposition of “subject – object” and consider the process of forming the professional orientation of future specialists in integrity and the ability to maintain subjectivity under the pressure of external circumstances.

Particular attention is paid to the phenomenon of “narrative” as a tool for revealing the complexity of human existence. Based on the concepts of N. Chepeleva, the authors reveal the potential of narrative as the basis of pedagogical and technological solutions that allow the student to integrate chaotic experience into a logical structure and move from the level of objective facts to the level of subjective meanings. It is determined that narrative practices contribute to self-projection and professional growth, especially in situations of overcoming life’s “impossibility”.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ФОКУС

In the practical part of the article, a set of pedagogical and technological solutions is proposed, which includes: working with applicants' own narratives; analysis of external professional success stories (in particular, using the example of the technology of the "Social O.S.K.A.R. SumDU" competition); use of artistic narratives (cinema and classical literature). It is proven that such an approach provides a high level of individualization of learning, teaches future professionals to "hear the voices" of clients and perceive each person in their unique integrity.

Keywords: professional education; professional orientation; socionomic specialties; transdisciplinary; levels of reality; integrity; complexity; narrative.

Постановка проблеми. У сучасному турбулентному світі, у світі міграційних свобод і вимушеного переміщення, у час стрімкого розвитку штучного інтелекту та тотальної цифровізації перед людиною знов постає питанням "Хто Я?". Сутність міжособистісного спілкування при цьому докорінно змінюється, питання "Яке моє ставлення до Інших?" ускладнюється, а взаємна підтримка стає особливо цінним ресурсом. Це в свою чергу вимагає нової якості професіоналів, а значить і переосмислення процесів професійної підготовки студентів соціономічних спеціальностей.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз публікацій засвідчує наявність наукової дискусії за зазначеною проблемою. Зокрема, І. Іскерський ставить питання переосмислення поняттєво-категоріального апарату, уточнює сутність таких понять, як "професійна підготовка", "фахівець", "фахівець соціономічного профілю", "професійна підготовка майбутніх фахівців соціономічного профілю" [6].

І. Козубовська, Р. Козубовський та О. Смуk важливою умовою професійного становлення майбутніх фахівців соціономічної сфери розглядають професійну спрямованість на діяльність, що проявляється через ставлення людини до інших людей, її готовність до надання іншим допомоги й підтримки у складних життєвих ситуаціях [7]. К. Яцина досліджує місце мотивації та цінностей у структурі професійної спрямованості особистості [13]. О. Санніков та О. Ерб доводять, що поглиблення професійної спрямованості може бути досягнуто шляхом реалізації індивідуального підходу в процесі професійної підготовки [8]. У цих та інших наукових публікаціях питання "Хто Я?" і "Яке моє ставлення до Інших?" проглядаються, з одного боку, як наскрізні, а з іншого як такі, що вимагають чіткішої артикуляції, а також глибшого методологічного осмислення.

Метою цієї статті є застосування фокусу трансдисциплінарної методології (за Б. Ніколеску) для кращого осмислення процесів формування професійної спрямованості студентів соціономічних спеціальностей, а також розвитку відповідних педагогіко-технологічних рішень.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Басараб Ніколеску, трансдисциплінарність – це дослідження того, що не вміщається в дисциплінарні чи міждисциплінарні межі, а виходить далеко за

них, не заперечуючи важливості дисциплінарних та міждисциплінарних знань. У цьому сенсі "за межами усіх дисциплін" [2] постає, насамперед, людина в складності її буття та багатоманітності існуючих в науці і культурі її вимірів, художніх, національних, релігійних та інших. Потенціал трансдисциплінарності в її осмисленні визначений принципово новим розумінням людини як цілості. Не протиставляючи суб'єкт і об'єкт пізнання, трансдисциплінарність осмислює людину в нерозривній єдності її зовнішнього і внутрішнього світів як багатовимірну людиносвітову або навіть космічну цілісність, в якій присутня кожна інша людина, все живе, все людство в його теперішньому, минулому та навіть найближчому майбутньому. Основою такої єдності як трансдисциплінарної цілості людини в концепції Б. Ніколеску є Третьє, яке охоплює та включає в себе як саму людину, так і всі її умови: культурні, соціальні, природні тощо [3]. У свою чергу, це змінює уявлення про реальність, у якій існує і яку суб'єктивно конструює людина відповідно до уявлення про саму себе, виявляючи тим самим складність та багатогранність свого буття в такому ж складному світі.

Сформоване на основі відкриттів квантової фізики таке розуміння єдності людини і світу Б. Ніколеску відобразилося в трансдисциплінарній методології з власним набором аксіом, які для соціогуманітарної освіти є ключовими. Стисло їх можна відобразити у таких основних положеннях:

– положення про рівні реальності (Levels of Reality): реальність виявляє себе у різних рівнях. Для людинознавчих дисциплін це означає, що людина одночасно існує в декількох рівнях реальності, взаємодіючи з навколишнім світом, не будучи від нього повністю відокремленою. Для особистості це, насамперед, рівні (а) біологічного, (б) індивідуальної психіки, (в) соціального й історичного, (г) духовного;

– положення про логіку включеного "Третього" (Logic of the Included Middle): якщо класична логіка базується на принципі "або А, або не-А", то трансдисциплінарна логіка стверджує, що існує третя позиція – "Т", яка "знімає" суперечність між "А" та "не-А". За Б. Ніколеску, включення "Третього" – це стан, який об'єднує протилежності на вищому рівні розуміння. При переході з одного рівня реальності на інший, те, що здавалося суперечливим, припиняє бути конфліктом, натомість усвідомлюється як уточнена дослідницька ціль;

– складність (Complexity): якщо прийняти світ як такий, що виявляє себе на різних рівнях, то поняття “складність” – це визнання неможливості зрозуміти цілісність лише в дослідженнях окремих її рівнів. Водночас це визнання взаємозалежності різних елементів, процесів і явищ у світі, жоден із яких не варто виривати з контексту [1].

Наприкінці ХХ ст. ідеї та методологія трансдисциплінарності Б. Ніколеску були визнані ЮНЕСКО та підтримані міжнародною науковою спільнотою як потреба в новому мисленні, яку мають забезпечити університети. На думку Б. Ніколеску, завдання трансдисциплінарної освіти полягає насамперед у формуванні цілісної людини, відкритої світу, власним творчим можливостям, присутнім у ній як “відкриття гармонії” та “трансперсональний вимір” [1]. Інакше, трансдисциплінарність – це творчість, що стосується формування самої сутності людини, яка через себе розвиває увесь світ, відображаючи цей процес у культурі як власній проекції. “Трансдисциплінарна освіта, заснована на трансдисциплінарній методології, дозволяє нам встановлювати зв’язки між особами, фактами, образами, уявленнями, сферами знань і дій” [2].

По завершенню першої чверті ХХІ ст. розвиток трансдисциплінарної освіти визнається суспільством як необхідний, про що свідчить поява все нових трансдисциплінарних інститутів, асоціацій, мереж тощо [4]. Проте потенціал трансдисциплінарної методології в освіті повною мірою залишається не реалізованим університетською спільнотою. Слідуючи думкам Б. Ніколеску, це потенціал освіти, зверненої до формування цілісності людини в її інтелектуальному, чуттєвому та тілесному бутті. Це потенціал освіти, яка спрямовує особистість до пошуку сенсу, долаючи розрив між наукою та художньою культурою, роблячи тим самим внесок у розв’язання напруженості у розвитку людини та людської цивілізації [1].

Слід звернути увагу, що трансдисциплінарність отримала відображення і в українській теорії та методиці професійної освіти. Своєю часу С. Ганаба обґрунтувала, що трансдисциплінарний підхід в інтеграції знань відкриває можливість перетворити навчальний процес у середовище розвитку та саморозвитку, однак підкреслила, що актуалізується таке середовище лише за умови наявності рушійної сили соціального запиту та особистісної потреби тих, хто навчається [5]. Представляються достатньо продуктивними напрацювання щодо трансдисциплінарності у підготовці фахівців мистецької освіти, різнобічно представлені в монографії [10].

Дослідницька позиція авторів цієї статті полягає у тому, що для повнішої реалізації трансдисциплінарної методології вона має застосовуватися не тільки як загальна ідея, а як “інструмент” фокусування відповідно до основних положень Б. Ніко-

леску – Levels of Reality, Logic of the Included Middle, Complexity. Саме в такому розумінні застосуємо трансдисциплінарну методологію для зменшення напруженості у пошуку людиною відповідей на питання “Хто Я?” і “Яке моє ставлення до Інших?”. Водночас межі дослідницької задачі цієї статті – професійна спрямованість як одна зі складових особистості. З огляду на це у фокусі трансдисциплінарної методології Б. Ніколеску процес формування професійної спрямованості для студентів соціономічних спеціальностей схарактеризуємо таким:

– Levels of Reality: на різних рівнях реальності студент – це: а) індивід, якому потрібно вижити в умовах небезпеки та турбулентності; б) особистість, яка всебічно розвивається; в) член академічної спільноти (при цьому припускаємо тенденцією щодо все меншої включеності студентів у академічну спільноту); г) людина в пошуку відповіді на питання про себе і про сенс власного життя;

– Logic of the Included Middle: логіка студентоцентризованості сучасної української університетської освіти, яка вимагає від студента бути суб’єктом, може приходити в суперечність із логікою реального життя, де людина відчуває нездоланий тиск зовнішніх обставин, втрачаючи суб’єктність. Трансдисциплінарність кличе подолати протилежність диспозиції “суб’єкт – об’єкт”, що може осмислюватися як шлях до розвитку суб’єкта самоуправління в світі з заданими обставинами, неминучими турбулентностями та невизначеностями;

– Complexity: в якості одного із можливих засобів для розкриття цілісності і складності світу та місця людини в ньому застосуємо феномен нарративу в розрізі індивідуальної життєтворчості, локального професійного середовища, а також ширшому розумінні художньої культури.

Наратив – це не лише спосіб упорядкування хаотичного досвіду в логічну, багатовимірну структуру, але й включення в наукове дослідження “голосу” людини. Наратив пов’язує минуле, теперішнє та майбутнє, що відповідає положенню про складність: неможливо зрозуміти стан системи зараз, не знаючи її “історії”, а також не поглядаючи у майбутнє.

Розглянемо наратив як основу розвитку педагогіко-технологічних рішень для процесів формування професійної спрямованості студентів соціономічних спеціальностей у трансдисциплінарному фокусі. При цьому спиратимемося на феномен наративу за Н. Чепелевою [11, 12].

Наратив являє собою певну інформаційну форму, що вміщує послідовність і завершеність дій. Така форма трансформує невпорядкованість життєвих подій, викликів, суперечностей і рішень у певну послідовність, вибудовану, виходячи із загальної життєвої концепції людини в контексті

обставин її життя. Основними смислотворювальними чинниками в цьому разі є тема, персонажі, сюжет і життєві обставини. “Вибудовуючи особистий наратив, людина конструює у власному смислового просторі певну ієрархію життєвих сенсів, що структурують та впорядковують її індивідуальний життєвий досвід, а також створює основу для побудови життєвих сценаріїв, планів, проєктів і подальших інтерпретацій власної особистості” [11]. Таким чином наратив втілює складність і цілісність у розумінні різних рівнів реальності людського життя.

Наративи працюють й у кризових ситуаціях, коли людина стикається з неможливістю реалізації власних мотивів, прагнень, цінностей, коли виникає завдання внутрішньої роботи із подолання вказаної неможливості, відновлення втрачених або набуття нових сенсів. При цьому наративи зміни/зростання розглядаються як такі, що запускають процеси особистісного розвитку, відкривають шляхи самозмін, які не лише дають змогу подолати ситуацію “неможливості”, але й сприяють формуванню здатності до самопроєктування, що є важливою передумовою особистісного розвитку [12].

З трансдисциплінарної точки зору наратив сприяє навчанню студентів соціономічних спеціальностей працювати не лише з об’єктивним, вимірюваним рівнем реальності (рівнем “факту”), а й сприймати інший рівень реальності – суб’єктивний, символічний, емоційний, пов’язаний з історією, яку розповідає людина. У цьому сенсі робота з наративом вчить студентів бачити багатозаровість буття живої людини з її страхами, надіями та сенсами. Тим самим наратив стає своєрідним “ліфтом”, що піднімає майбутнього фахівця на інший рівень. Водночас він вчить його розуміти не тільки складність, а і парадоксальність людського буття, коли в житті клієнта поєднується на перший погляд не сумісне: “жертва обставин” і “автор власного життя”. Це і є “включене третє” як нове розуміння, яке народжується з напруги між протилежностями, а не з заперечення однієї з них. Водночас аналізуючи наратив, студенти вчаться бачити систему зв’язків, а не лінійний ланцюжок “причина-наслідок”. Вони розуміють, що зміна в одному елементі історії (наприклад, переосмислення травматичної події) може змінити всю систему сенсів.

У цьому вбачається можливість досягнення розуміння переходу від класичної логіки “або А, або не-А” до трансдисциплінарної логіки третього елементу “Т”, який “знімає” суперечності пошуку відповідей на питання “Хто Я?” і “Яке моє ставлення до Інших?” навіть у ширших межах, ніж межі дослідницької задачі цієї статті у контексті професійної спрямованості як лише однієї зі складових особистості.

Обмеження проявляються в іншому. Емпіричним шляхом встановлено, що в програмах профе-

сійної підготовки за соціономічними спеціальностями наративне самоусвідомлення, самопроєктування та життєтворчість доступні не всім студентам і не відразу. Як правило, подібні завдання доступні студентам із творчим рівнем пізнавальної активності, які багато читають, мають певний власний досвід письмової творчості. Наявна зазвичай у них і відповідна мотивація до самопізнання та самопроєктування. При цьому важливим є те, що студенти, які беруться за завдання самопроєктування, створюють зразок для інших. Завдання ж викладача представляється в розширенні кількості та якості зразків на прикладі захоплюючих зовнішніх наративів, зокрема, з локального професійного середовища, а також у ширшому розумінні художньої культури (літератури та кіномистецтва).

Отже, представляється доцільним застосування у практиці формування професійної спрямованості студентів соціономічних спеціальностей трьох варіантів педагогіко-технологічних рішень на основі: власних наративів студентів; зовнішніх наративів на основі історій успіху професіоналів у соціономічних галузях; зовнішніх наративів на основі художніх творів (фільмів і літератури).

У якості джерела зовнішніх наративів на основі історій успіху професіоналів наведемо багаторічний досвід кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету щодо проведення конкурсу “Соціальний О.С.К.А.Р. СумДУ”, де О.С.К.А.Р. – це абревіатура від: оцінка соціально корисних активностей в регіонах. Починаючи з 2017 р. експертна група протягом року фіксує важливі події в соціальній сфері регіону, а далі фокусує увагу на лідерах, завдяки яким ці події відбулися. Про них виготовляються короткі відеосюжети. Раз на рік лідери соціальної сфери регіону отримують нагороди, а для студентів соціономічних спеціальностей збирається колекція наративів про професіоналів із комунального та громадського сектору, про волонтерів, про те, як людська енергія, творчість і небайдужість долають бар’єри і знаходять розв’язання складних ситуацій [9]. Подальші зустрічі з переможцями конкурсу “Соціальний О.С.К.А.Р. СумДУ” під час гостьових лекцій або практики підсилюють відчуття реальності наративу.

Прикладами зовнішніх наративів, що базуються на художніх творах, є кінострічки: “Заплати вперед” (М. Ледер, 2000); “Та, яка створила диво” (Н. Тасс, 2000); “В душі я танцюю” (Д. О’Доннелл, 2004); “Тріумф: історія Рона Кларка” (Р. Гейнс, 2006); “Школа Самерхіл” (Д. Іст, 2008); “Один плюс один” (О. Накаш, Е. Толедано, 2011). Літературна форма наративу представлена, зокрема, романом Чарльза Діккенса “Життя Девіда Копперфілда, розказане ним самим” [14], що потребує від здобувачів глибокої інтерпретації текстових смислів.

Простий варіант завдання для студентів після переглянутого фільму або прочитання літературного твору – написати есе. Складніший варіант – застосувати для аналізу твору “інструмент” фокусування відповідно до основних положень трансдисциплінарності Б. Ніколеску – Levels of Reality, Logic of the Included Middle, Complexity. Такий складніший варіант забезпечує розуміння зразків наративів художніх творів. Міра основаності на реальних подіях або вигаданості наративу може при цьому залишатися поза уваги, але нелінійна система зв'язків і цілісність історії потрапляють у самий фокус уваги студентів.

Висновки. Отже, в сучасних умовах традиційної дисциплінарної підготовки студентів соціономічної сфери недостатньо. Доцільним представляється застосування трансдисциплінарного підходу Басараба Ніколеску, що дозволяє вийти за межі окремих наук та досягнути людину як цілісну багатовимірну систему, яка перебуває в єдності зі світом. Зокрема, у процесі формування професійної спрямованості майбутніх професіоналів пропонується застосування положення трансдисциплінарності щодо єдності суб'єкта і об'єкта пізнання, існування їх різних рівнів реальності, логіки включеного “Третього” та складності сприйняття.

Наратив розглядається як одна із можливих основ розкриття складності, інтеграції хаотичного досвіду в логічну структуру. Використання наративів у навчанні дозволяє студентам працювати не лише з рівнем “фактів”, а й із суб'єктивними сенсами, вчить їх бачити багатошаровість людського буття та допомагає в самопроектванні власного професійного майбутнього. Для цього продуктивними представляються варіанти педагогіко-технологічних рішень на основі: власних наративів студентів; зовнішніх наративів на основі історій успіху професіоналів; зовнішніх наративів на основі художніх творів (фільмів і літератури).

Трансдисциплінарний підхід дозволяє перетворити навчальний процес на середовище саморозвитку, а використання складних аналітичних завдань (у трансдисциплінарному фокусі) вчить майбутніх фахівців бачити в клієнті не просто “об'єкт допомоги”, а цілісну історію, де зміна одного елемента (сенсу) може змінити всю систему життя людини. Трансдисциплінарність таким чином – це можливість надати “голос” здобувачам і навчати їх почути “голоси” людей, з якими вони будуть працювати в своїй професійній діяльності. Застосування при цьому педагогіко-технологічних рішень на основі наративів забезпечує високий рівень індивідуалізації процесу формування професійної спрямованості.

Дослідження виконано в межах наукового проекту 0126U001078, що фінансується за рахунок коштів державного бюджету України на замовлення Міністерства освіти і науки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nicolescu B. The Transdisciplinary Evolution of the University Condition for Sustainable Development. *Talk at the International Congress “Universities’ Responsibilities to Society”, International Association of Universities, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand, November, 12–14, 1997.* URL: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b12c8.php> (дата звернення: 09.03.2026).

2. Nicolescu B. Transdisciplinarity – past, present and future. *Reshaping sciences, policies and practices for endogenous sustainable development.* B. Haverkort & C. Reijntjes (Eds.). 2006. pp. 142–166.

3. Nicolescu B. Methodology of transdisciplinarity: Levels of reality, logic of the included middle and complexity. *Transdisciplinary Journal of Engineering & Science*, 1(1), 2010. pp. 17–32. DOI: <https://doi.org/10.22545/2010/0009> (дата звернення: 09.03.2026).

4. Nicolescu B. Transdisciplinaridade: Uma esperança para a humanidade. *Transdisciplinaridade e educação do futuro.* F. Dravet, F. Pasquier, J. Collado, & G. de Castro (Orgs.), 2019. pp. 13–18.

5. Ганаба С. Методологічний потенціал трансдисциплінарного підходу в організації змісту навчання. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філософія*, 15, 2014. pp. 62–67. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/2781/1/13.pdf> (дата звернення: 09.03.2026).

6. Іскерський І. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціономічного профілю: дефінітивний аналіз. *Молодь і ринок*, 2/222, 2024. С. 125–130. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300099> (дата звернення: 09.03.2026).

7. Козубовська І.В., Козубовський Р.В., Смух О.Т. Формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: “Педагогіка. Соціальна робота”*, 1(54), 2025. С. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2024.54.78-82> (дата звернення: 09.03.2026).

8. Санніков О.І., Ерб О.В. Професійна спрямованість як чинник розвитку властивостей особистості. *Перспективи та інновації науки. (Серія “Педагогіка”)*, 3(49), 2025. С. 1338–1357. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3\(49\)-1338-1357](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3(49)-1338-1357) (дата звернення: 09.03.2026).

9. Соціальний О.С.КА.Р СумДУ. URL: <https://ppst.sumdu.edu.ua> (дата звернення: 09.03.2026).

10. Козир А.В. (ред.). Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю: колективна монографія. Ч. 1. Київ: Світ знань. 2023. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/89ac9336-25dd-49c9-a3f7-c70c3cff4452/content> (дата звернення: 09.03.2026).

11. Чепелева Н.В. Дискурсивні засоби самопроектвання особистості. *Наукові записки. Серія “Психологія і педагогіка”*, 24, 2013. С. 7–11.

12. Чепелева Н.В. Самопроектвання особистості у кризових життєвих обставинах. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності: Матеріали методологічного семінару НАІПН України.* С. Д. Максименко (ред.). 28–34. 2016. URL: <https://lib.iitta.gov.ua> (дата звернення: 09.03.2026).

13. Яцина К. Мотивація і цінності у структурі професійної спрямованості особистості. *Професійна педагогіка*, 1(24), 2022. С. 244–250. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.244-250> (дата звернення: 09.03.2026).

14. Dickens C. David Copperfield. Oxford University Press, 2008.

REFERENCES

1. Nicolescu, B. (1997). The Transdisciplinary Evolution of the University Condition for Sustainable Development. *Talk at the International Congress "Universities' Responsibilities to Society", International Association of Universities, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand, November, 12–14*. Available at: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b12c8.php> (Accessed 09 March 2026). [in English].

2. Nicolescu, B. (2006). Transdisciplinarity – past, present and future. *Reshaping sciences, policies and practices for endogenous sustainable development*. B. Haverkort & C. Reijntjes (Eds.), pp. 142–166. [in English].

3. Nicolescu, B. (2010). Methodology of transdisciplinarity: Levels of reality, logic of the included middle and complexity. *Transdisciplinary Journal of Engineering & Science*, 1(1), pp. 17–32. DOI: <https://doi.org/10.22545/2010/0009> (Accessed 09 March 2026). [in English].

4. Nicolescu, B. (2019). Transdisciplinaridade: Uma esperança para a humanidade. *Transdisciplinaridade e educação do futuro*. F. Dravet, F. Pasquier, J. Collado, & G. de Castro (Orgs.), 13–18. [in English].

5. Hanaba, S. (2014). Metodolohichniy potentsial transdystyplinarnoho pidkhotu v orhanizatsii zmistu navchannia. [Methodological potential of transdisciplinary approach in learning content]. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University: Philosophy Series*, 15, pp. 62–67. Available at: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/2781/1/13.pdf> (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

6. Iskerskyi, I. (2024). Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoho profilu: definityvnyi analiz. [Professional training of future specialists in the socioeconomic profile: a definitive analysis]. *Youth & market*, 2/222, pp. 125–130. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300099> (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

7. Kozubovska, I.V., Kozubovskyi, R.V. & Smuk, O.T. (2025). Formuvannia profesiinoi spriamovanosti maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoi sfery. [Formation of professional orientation of future specialists of the socio-economic sphere]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: "Pedagogy. Social Work"*, 1(54), pp. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2024.54.78-82> (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

24144/2524-0609.2024.54.78-82 (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

8. Sannikov, O.I. & Erb, O.V. (2025). Profesiina spriamovanist yak chynnyk rozvytku vlastyvostei osobystosti. [Professional orientation as a factor in the development of personality traits]. *Perspectives and Innovations of Science. Series: "Pedagogy"*, 3(49), pp. 338–1357. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3\(49\)-1338-1357](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3(49)-1338-1357) (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

9. Sotsialnyi O.S.K.A.R. SumDU. [Social O.S.K.A.R. SumDU]. Available at: <https://ppst.sumdu.edu.ua> (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

10. Kozyr, A.V. (red.). (2023). Transdystyplinarnyi vymir pidhotovky fakhivtsiv mystetskooho profilu [The transdisciplinary dimension of training arts professionals]. Kyiv. Available at: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/89ac9336-25dd-49c9-a3f7-c70c3cff4452/content> (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

11. Chepelieva, N.V. (2013). Dyskursyvni zasoby samo proektuvannia osobystostiliu [Discursive means of personality self-design]. *Scientific Notes. Series: "Psychology and Pedagogy"*, 24, pp. 7–11. [in Ukrainian].

12. Chepelieva, N.V. (2016). Samoproektuvannia osobystosti u kryzovykh zhyttievnykh obstavynakh. [Personality self-design in crisis life circumstances]. *Personality in the Context of Contemporary Crisis Challenges: Proceedings of the Methodological Seminar of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*. S. D. Maksymenko (Ed.), 28–34. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua> (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

13. Yatsina, K. (2022). Motyvatsiia i tsinnosti u strukturii profesiinoi spriamovanosti osobystosti. [Motivation and values in the structure of professional orientation of personality]. *Professional Pedagogy*, 1(24), 244–250. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.244-250> (Accessed 09 March 2026). [in Ukrainian].

14. Dickens, C. (2008). David Copperfield. Oxford University Press. [in English].

Стаття надійшла до редакції: 10.03.2026

Прийнято до друку: 18.05.2026

Опубліковано: 29.05.2026



Великий той учитель, який проймається справою, якої навчає.

*Катон Старший,
римський сенатор, письменник*

Від педагога залежить, чим стане серце дитини – ніжною квіткою чи засушеною корою.

*Василь Сухомлинський,
український педагог*

Освіта – скарб; праця – ключ до нього.

*П'єр Буаст,
французький лексикограф і поет*

